

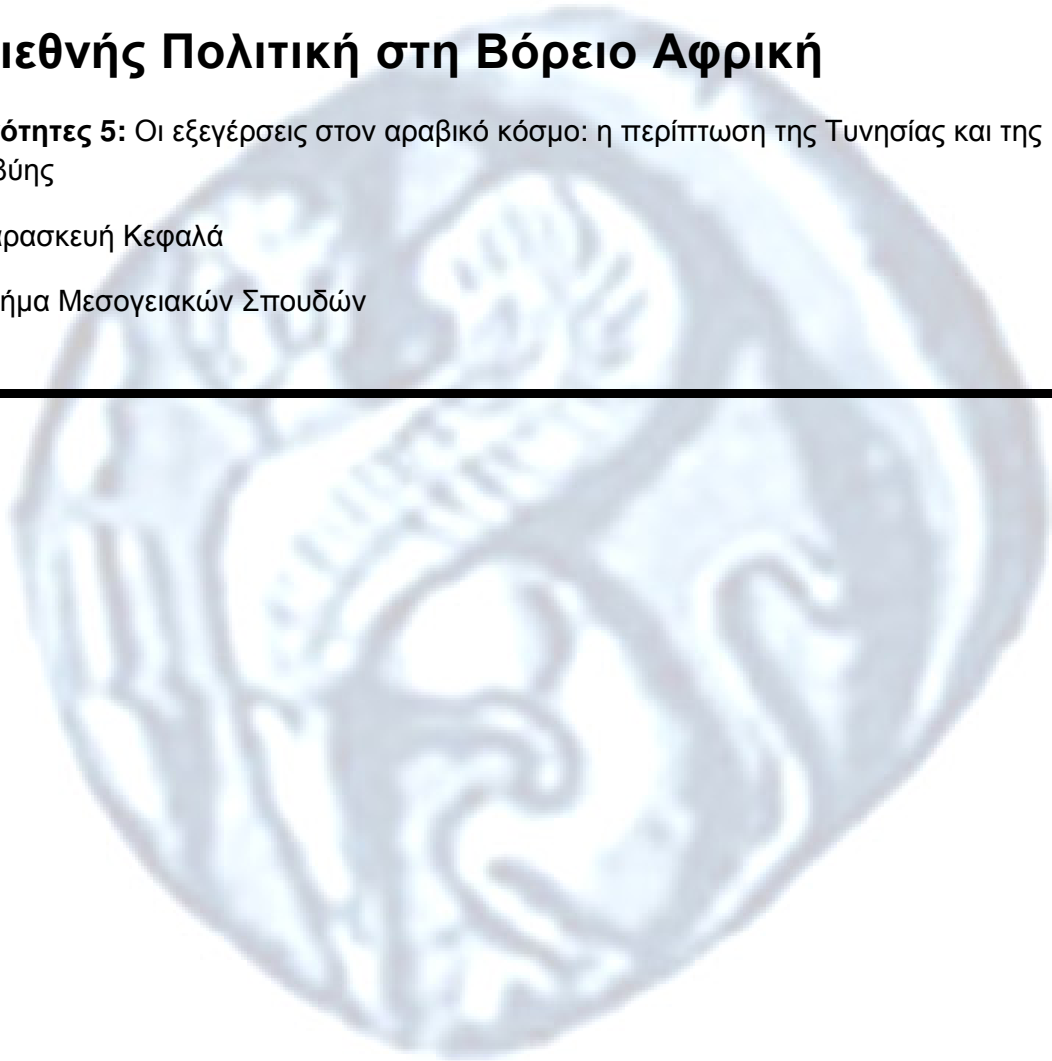
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Διεθνής Πολιτική στη Βόρειο Αφρική

Ενότητες 5: Οι εξεγέρσεις στον αραβικό κόσμο: η περίπτωση της Τυνησίας και της Λιβύης

Παρασκευή Κεφαλά

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

πρόγραμμα για την ανάπτυξη

1.	Οι εξεγέρσεις στον αραβικό κόσμο: η περίπτωση της Τυνησίας και της Λιβύης..	4
1.1	Η έκρηξη της Τυνησίας	5
1.2	Η λιβυκή εξέγερση.....	9

1. Οι εξεγέρσεις στον αραβικό κόσμο: η περίπτωση της Τυνησίας και της Λιβύης

Από τον Ιανουάριο του 2011, ο αραβικός κόσμος συγκλονίσθηκε από λαϊκές εξεγέρσεις. Η εξέγερση άρχισε από την Τυνησία εξαπλώθηκε στην Αίγυπτο και ανέτρεψε δύο καθεστώτα που θεωρούνταν λίγο πολύ ακλόνητα, και ύστερα εξαπλώθηκε στο Μπαχρέϊν, το Ομάν, την Υεμένη, την Συρία, την Λιβύη Ποια σχέση έχουν όμως όλες αυτές οι εξεγέρσεις με το ανατολικο-ευρωπαϊκό 1989 ή με τις εθνικο-απελευθερωτικές εξεγέρσεις των δεκαετιών '50 –'60; Μήπως υπάρχει κάποιο κέντρο εξουσίας που τις συντονίζει;

Οι εξεγέρσεις του 2011 στον αραβικό κόσμο δεν έχουν καμμία σχέση με τα γεγονότα του 1989 αρχικά στην Πολωνία και στην συνέχεια στην υπόλοιπη Ανατολική Ευρώπη, που σηματοδότησαν την απαρχή της κατάρρευσης του σοβιετικού μπλόκ και οδήγησαν τελικά στην διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου το 1991. Η πρώτη και βασικότερη διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι τα κράτη μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας αποτελούσαν ένα ιδεολογικο-πολιτικό σύνολο, συνεκτικός ιστός του οποίου ήταν η άποψη ότι η Σοβιετική Ένωση ήταν η μητρόπολη του σοσιαλισμού και επομένως έπρεπε να ενισχυθεί με κάθε τρόπο, ώστε να επικρατήσει παγκόσμια ο σοσιαλισμός, που βρισκόταν σε κίνδυνο εξ αιτίας των καπιταλιστικών επιθέσεων.

Επί πλέον, η ενίσχυση της σοσιαλιστικής μητρόπολης συνεπαγόταν, θεωρητικά τουλάχιστον, την αυτόματη ενίσχυση όλων των μελών του σοβιετικού στρατοπέδου. Στην πραγματικότητα όμως, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης αισθάνονταν μάλλον ως κράτη-δορυφόροι και ως θεράποντες των κρατικών συμφερόντων της Μόσχας, παρά ως ζωτικής σημασίας συντελεστές στον παγκόσμιο αγώνα για την διεθνή επικράτηση του σοσιαλισμού. Κατά συνέπεια οι αντιδράσεις του 1989 στην Ανατολική Ευρώπη στρέφονταν προς ένα μητροπολιτικό κέντρο, έναντι του οποίου είχαν ήδη αναπτυχθεί, με πολλούς τρόπους και για πολλούς λόγους, ισχυρές κεντρόφυγες δυνάμεις. Στον αραβικό κόσμο τέτοιο κέντρο δεν υπάρχει.

Επίσης, δεν υπάρχει κανένα «κέντρο εξουσίας» το οποίο να ενορχηστρώνει και να συντονίζει τις εξεγέρσεις για δικό του όφελος αφ' ενός διότι κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατόν, λόγω της διαφορετικότητας των συνθηκών, που επικρατούν σε κάθε χώρα αλλά και λόγω των διαφορετικών προβλημάτων που υπάρχουν στις διαφορετικές αυτές κοινωνίες. Ποια σχέση μπορεί να έχουν, για παράδειγμα, τα προβλήματα που υπάρχουν στην Υεμένη, όπου οι ρυθμοί ανάπτυξης του πληθυσμού είναι υψηλοί και όπου οι κάτοικοι ζούν με περίπου δύο δολάρια την ημέρα, με τα προβλήματα που υπάρχουν στο μικροσκοπικό αλλά πλουσιότατο σε πετρέλαιο βασίλειο του Μπαχρέϊν, ο πληθυσμός του οποίου, μαζί με τους ξένους, μετά βίας ξεπερνάει το ένα εκατομμύριο ψυχές; Αφ' ετέρου διότι καμμία από τις μεγάλες ή μεσαίες δυνάμεις δεν έχει κανένα απολύτως συμφέρον να διαταράξει τις περιφερειακές ισορροπίες, οι οποίες έτσι όπως ήταν διαμορφωμένες ήταν απολύτως προς όφελος τους.

Πράγματι, κανένα αραβικό καθεστώς, δεν αμφισβητούσε την επικυριαρχία της Δύσης και των οικονομικών, πολιτικών και στρατιωτικών της θεσμών, όχι μόνο διότι δεν είχε τίποτα να αντιπαρατάξει σε ιδεολογικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο αλλά και διότι χρειαζόταν την δυτική υποστήριξη ώστε να παραμείνει στην εξουσία. Μοναδική

εξαίρεση στον κανόνα αποτελεί η Συρία, από το καθεστώς της οποίας ο Τζωρτζ Μπούς ζητούσε ούτε λίγο ούτε πολύ να προβεί σε αυτοχειρία. Έτσι, μετά το 2001, η Συρία, δαιμονοποιήθηκε και βρέθηκε εντελώς απομονωμένη, με μόνο σύμμαχο το επίσης απομονωμένο και δαιμονοποιημένο Ιράν. Ακόμα και έτσι όμως, ούτε το συριακό καθεστώς είχε κανέναν λόγο να επιचाίρει, καθώς η τύχη των προέδρων της Αιγύπτου και της Τυνησίας ήταν κάτι που θα ήθελε να αποφύγει με κάθε τρόπο ο πρόεδρος της Συρίας.

Τέλος οι εξεγέρσεις του 2011 στον αραβικό κόσμο δεν μοιάζουν ούτε με τις επαναστατικές διαδικασίες εναντίον των αποικιοκρατικών δυνάμεων στις δεκαετίες '50 – '60. Αν τα αιτήματα της ελευθερίας, της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και της αξιοπρέπειας είναι κοινά στους αγώνες του τότε και του τώρα οι ομοιότητες σταματούν εδώ. Οι αγώνες των αραβικών λαών για ελευθερία και ανεξαρτησία έγιναν εναντίον ξένων δυναστών, μέσα από την σταδιακή ωρίμανση της ετερότητας τους και την παράλληλη επιδείνωση της καθημερινότητας τους. Οι σημερινοί αγώνες δεν γίνονται εναντίον των ξένων αποικιοκρατών αλλά εναντίον ενός πολύ χειρότερου εχθρού, δηλαδή εναντίον της στρέβλωσης ολόκληρων κοινωνιών κάτω από αυταρχικά καθεστώτα που ζούν και επιβιώνουν μέσα από την καταστολή, την διαφθορά, την ασυδοσία και την στυγνή εκμετάλλευση του μεγαλύτερου μέρους των πολιτών τους. Έτσι όμως παράγεται η δομική βία, δηλαδή η βία που γεννά το ίδιο το σύστημα εξουσίας με στόχο την επιβίωση του, προφανώς εις βάρος των πολιτών.

1.1 Η έκρηξη της Τυνησίας

Όπως έχει ήδη αναφερθεί το 1956, το γαλλικό προτεκτοράτο της Τυνησίας έγινε ανεξάρτητο κράτος, στο οποίο το Παρίσι εγκατέστησε βασιλικό πολίτευμα. Το πολίτευμα όμως αυτό δεν διήρκεσε παρά ελάχιστους μήνες καθώς το 1957, εγκαθιδρύθηκε το πολίτευμα της προεδρικής δημοκρατίας. Για περισσότερο από μισόν αιώνα, όμως, η δημοκρατική Τυνησία είχε μόνο δύο προέδρους, τον Χαμπίμπ Μπουργκίμπα, ο οποίος πρωτοστάτησε στο κίνημα για την ανεξαρτησία της χώρας και υπήρξε ο πρώτος πρόεδρος της χώρας, και τον διάδοχο του Ζίν Ελ Αμπιντίν Μπέν Αλι. Το γεγονός αυτό και μόνο αρκεί για να αναδείξει το πολιτικό και πολιτειακό πρόβλημα της χώρας, στην οποία, τόσο ο ήρωας της εθνικής ανεξαρτησία, Χαμπίμπ Μπουργκίμπα, όσο και ο διάδοχος του στην προεδρεία Ζίν Ελ Αμπιντίν Μπέν Αλι, κυβέρνησαν με απόλυτο και αυταρχικό τρόπο, απαγορεύοντας κάθε κριτική, καταπνίγοντας κάθε διαφορετική φωνή, φυλακίζοντας ή εξορίζοντας τους πολιτικούς τους αντιπάλους, τους οποίους κατηγορούσαν ως «πράκτορες εχθρικών δυνάμεων» και κάθε πολιτική κίνηση ή διαμαρτυρία χαρακτηριζόταν ως «συνωμοσία κατά της ασφάλειας του κράτους». Για μία ακόμα φορά λοιπόν, η ασφάλεια του κράτους, αποτελεί υπέρτατο σκοπό του καθεστώτος και ταυτίζεται, βεβαίως, με την διατήρηση του καθεστώτος αυτού στην εξουσία.

Με αυτά τα δεδομένα, η Τυνησία, όπως και άλλες χώρες της περιοχής, ανέπτυξε ένα υποκατάστατο δυτικόστροφου πολιτικού συστήματος, στα πλαίσια του οποίου υπήρχε διαχωρισμός των εξουσιών, γίνονταν εκλογές σε τακτά χρονικά διαστήματα, υπήρχε κοινοβούλιο, καθώς και ορισμένα πολιτικά κόμματα, αλλά κανένα από αυτά δεν ασκούσε αντιπολίτευση ούτε υπήρχε περίπτωση να κερδίσει ποτέ τις εκλογές, δεδομένης της ασφυκτικής αστυνόμευσης –αλλά και της καταστολής όποτε κρινόταν

σκόπιμο- των πολιτικών δυνάμεων από τις δυνάμεις ασφαλείας. Επομένως, αποκλειστικός νομέας της εξουσίας ήταν ο πρόεδρος της Δημοκρατίας, τα κομματικά του στελέχη και οι ευνοούμενοι του.

Τα στηρίγματα του καθεστώτος

Αν όμως η εξουσία διαφθείρει, η απόλυτη εξουσία διαφθείρει απόλυτα. Εφαρμόζοντας αυτήν την διαπίστωση στην περίπτωση της Τυνησίας, συνάγεται ότι το καθεστώς μη διαθέτοντας λαϊκό έρεισμα, είχε ανάγκη από την στήριξη που του παρείχαν οι δυνάμεις ασφαλείας αλλά και κύκλοι και ομάδες συμφερόντων, με αντάλλαγμα τον πλουτισμό τους ή την απόσπαση προνομίων εις βάρος της ανάπτυξης της χώρας. Έτσι, δημιουργήθηκε, αναπτύχθηκε και διογκώθηκε ένα πλέγμα διαφθοράς και αυθαιρεσίας, που διαπερνούσε όλο τον δημόσιο τομέα και ολόκληρη την οικονομική δραστηριότητα της χώρας, που ενισχυόταν από την βεβαιότητα της ατιμωρησίας, βεβαιότητα δικαιολογημένη άλλωστε, όπως αποδεικνύει η μακροήμερευση του καθεστώτος. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε έναν φαύλο κύκλο, που αφαιρούσε από τους πολίτες κάθε δυνατότητα αντίδρασης, τους πρόσθετε προβλήματα και πολλαπλασίαζε την απογοήτευση τους.

Ωστόσο, το καθεστώς της Τυνησίας διέθετε και ένα άλλο πολύ σημαντικό στηρίγμα, δηλαδή την έξωθεν καλή μαρτυρία της Δύσης. Πράγματι, χάρη σε αυτό το θέατρο σκιών, που το καθεστώς αποκαλούσε δημοκρατικό πολίτευμα, η Τυνησία είχε εξασφαλίσει -και διατηρούσε την διπλωματική και δυτική πολιτική υποστήριξη, καθώς και την οικονομική βοήθεια. Προφανώς, η Δύση δεν παρείχε δωρεάν την υποστήριξη της στην Τύνιδα. Αντίθετα, με αυτόν τον τρόπο ανταμειβόταν ο σταθερός δυτικός προσανατολισμός της χώρας, ο οποίος ενίσχυε και το βασιλικό Μαρόκο, ενάντια στα επαναστατικά καθεστώτα της Αλγερίας και στην συνέχεια της Λιβύης.

Η σημασία της Τυνησίας αλλά και του Μαρόκου, που είναι μεγάλη κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, γίνεται ακόμα μεγαλύτερη μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, για δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος λόγος είναι ότι η διατήρηση των καθεστώτων της Τύνιδας και του Ραμπάτ, που είναι ήδη σημαντικά για την Δύση, αποκτά νέα σπουδαιότητα δεδομένης της ανάπτυξης του πολιτικού Ισλάμ σε όλη την Βόρειο Αφρική, με εξαίρεση την Λιβύη, καθώς εκφράζονται φόβοι για ένα ισλαμικό ντόμινο. Οι φόβοι αυτοί είναι βάσιμοι όχι μόνο διότι ο πόλεμος με τους ισλαμιστές στην Αλγερία δεν έχει ακόμα κερδηθεί, αν και έχει σταματήσει, αλλά και διότι, τόσο στην Τυνησία όσο και στο Μαρόκο, η απήχηση του πολιτικού Ισλάμ είναι πολύ μεγάλη. Απλώς δεν είναι ορατή εξ αιτίας της πολιτικής καταστολής που ασκείται στην όποια αντιπολίτευση. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι η ενδοχώρα τους, δυσπρόσιτη και τραχιά μοιάζει με εκείνην του Αφγανιστάν και είναι κατάλληλη για την ανάπτυξη και δράση ένοπλων ισλαμικών ομάδων.

Από τις ταραχές του ψωμιού στην “επανάσταση των γιασεμιών”

Με αυτά τα δεδομένα, το τυνησιακό καθεστώς λειτουργούσε χωρίς ιδιαίτερες πιέσεις ή εμπόδια σε ένα σαθρό πλαίσιο, όπου περίσσευαν οι μεγαλοστομίες, έλλειπαν δραματικά τα αποτελέσματα και κυριαρχούσε η απάθεια. Σημαντική εξαίρεση στον

κανόνα αυτό ήταν οι λεγόμενες ταραχές του ψωμιού, που ξέσπασαν το 1984, επεκτάθηκαν και σε άλλες πόλεις εκτός της Τύνιδα και είχαν δεκάδες νεκρούς. Τότε, το καθεστώς Μπουργκίμπα είχε χρησιμοποιήσει ως αποδιοπομπαίο τράγο τον υπουργό εσωτερικών, ενώ ανακοίνωσε ότι δεν θα γίνουν οι αυξήσεις που είχαν προβλεφθεί σε βασικά είδη διατροφής. Στην συνέχεια, η κατάσταση «ομαλοποιήθηκε», και το 1987 ο τότε υπουργός εσωτερικών Μπέν Άλι διαδέχθηκε τον Μπουργκίμπα, και έμεινε στην εξουσία μέχρι τις επόμενες ταραχές του ψωμιού, που ξέσπασαν στις αρχές Ιανουαρίου 2011 και οδήγησαν και πάλι σε αιματηρή καταστολή. Μόνο που αυτήν την φορά ο «δρόμος», δηλαδή οι χιλιάδες αποφασισμένοι διαδηλωτές που εξέφραζαν την αγανάκτηση και την οργή τους, με αφορμή την νέα άνοδο τιμών σε βασικά είδη διατροφής αλλά και η στάση του στρατού, πανικόβαλαν τον Μπέν Άλι, που τράπηκε στις 14 Ιανουαρίου σε φυγή.

Πρόκειται για μία αναπάντεχη εξέλιξη, για ένα γεγονός εξαιρετικής σημασίας, που διαφοροποιεί βεβαίως τις δύο «εξεγέρσεις του ψωμιού», δηλαδή αυτήν του 1984 από αυτήν του 2011. Πρόκειται επίσης για μία ανατροπή, η οποία έχει θορυβήσει βαθύτατα όλα τα αραβικά καθεστώτα της περιοχής, τα οποία λειτουργούν στα ίδια σαθρά πολιτικά και θεσμικά πλαίσια, χαρακτηρίζονται από την ίδια διαφθορά και ανεπάρκεια και προωθούν την διατήρηση μίας απόλυτης εξουσίας, η οποία παρωδεί κάθε έννοια δημοκρατίας, μέσω εκλογών και κοινοβουλίων. Τα αραβικά καθεστώτα νοιώθουν ότι απειλούνται από την έκρηξη της Τυνησίας και από τα μηνύματα που στέλνει ο «δρόμος» και στο ίδιο τους το εσωτερικό, όπου, όπως στην Αίγυπτο, υπήρξαν μιμητές στο πραγματικά απονενοημένο διάβημα της αυτοπυρπόλησης.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον δομικής βίας, που παροξύνεται από την αύξουσα φτώχεια ευρύτατων λαϊκών στρωμάτων, η αύξηση της τιμής βασικών ειδών διατροφής ήταν ο σπινθήρας που οδήγησε στην έκρηξη, μία έκρηξη που θα μπορούσε να είχε κατασταλεί όπως και άλλες στο παρελθόν, μια και οι λεγόμενες ταραχές του ψωμιού δεν είναι κάτι πρωτοφανές στον αραβικό κόσμο. Εκείνο που διαφοροποίησε όμως τις ταραχές του ψωμιού το 2011 στην Τυνησία από τις υπόλοιπες ανάλογες καταστάσεις, ήταν το τυχαίο. Ένα δραματικό αλλά τυχαίο γεγονός, δηλαδή ο τραγικός τρόπος με τον οποίο επέλεξε να χρησιμοποιήσει την ζωή του, αφού δεν του είχε απομείνει τίποτα άλλο, ο Μοχάμεντ Μπουαζίζι, ο νεαρός Τυνήσιος μικροπωλητής που αυτοπυρπολήθηκε στην Τύνιδα, σε ένδειξη διαμαρτυρίας προς ένα ανάλητο καθεστώς, που ύψωνε παντού απαγορεύσεις και καθημερινά αδιέξοδα.

Αυτή η κίνηση, προκάλεσε οργή, η οργή ώθησε στην συμμετοχή, η συμμετοχή δημιούργησε συλλογικότητα, η συλλογικότητα δημιούργησε λαϊκή ισχύ, η οποία προσέλκυσε και τις δυνάμεις του στρατού, τις οποίες το καθεστώς Μπέν Άλι είχε διατάξει να καταστείλουν την εξέγερση. Όμως, ο στρατός στην Τυνησία ήταν παραγκωνισμένος, καθώς οι κατασταλτικοί μηχανισμοί στους οποίους στηριζόταν το καθεστώς ήταν η μυστική αστυνομία και οι άνδρες της εσωτερικής ασφάλειας. Έτσι, ο στρατός, τα μέλη του οποίου είχαν κοινά αιτήματα με τους εξεγερμένους, δεν άνοιξαν πύρ εναντίον των εξεγερμένων και αυτή η αυθόρμητη συμμαχία στρατού – διαδηλωτών ήταν ο αποφασιστικός παράγοντας που οδήγησε το καθεστώς στην κατάρρευση. Η οργή και η αντοχή των διαδηλωτών στην κρατική βία, έδειξε ότι «ο βασιλιάς είναι γυμνός» και τότε έγινε σαφές ότι δεν ήταν ο μόνος. Ακολούθησε το αιγυπτιακό καθεστώς, καθώς και το καθεστώς Καντάφι στην γειτονική Λιβύη, ενώ

εκφράστηκαν φόβοι και για την σταθερότητα άλλων χωρών όπως της Αλγερίας, που έχει δοκιμαστεί από έναν μακρόχρονο πόλεμο μεταξύ καθεστωτικών δυνάμεων και ένοπλων φανατικών ισλαμικών ομάδων, του Μαρόκου¹, της Ιορδανίας ή ακόμα και της Σαουδικής Αραβίας. Προσπαθώντας να προλάβει ένα τέτοιο ενδεχόμενο η Σαουδική Αραβία, ανακοίνωσε, μέσω του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΣΚ), ότι καλεί τις δύο μοναρχίες της περιοχής, δηλαδή την Ιορδανία και το Μαρόκο, να γίνουν μέλη του περιφερειακού Οργανισμού. Πρόκειται για μία σαφή κίνηση πολιτικής στήριξης αφού η Ιορδανία και το Μαρόκο ούτε χώρες που παράγουν πετρέλαιο είναι ούτε βεβαίως ανήκουν στο ίδιο υποσύστημα με τις χώρες του ΣΣΚ.

Κατόπιν όλων αυτών, τίθενται, ορισμένα βασικά ερωτήματα: αυτό που συνέβη στην Τυνησία είναι μία εξέγερση, που μπορεί να ολοκληρωθεί και να επιφέρει την πολυπόθητη δημοκρατία και την αδύνατη μέχρι τώρα οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη; Ή μήπως σε λίγο καιρό θα εμφανιστούν δυνάμεις που θα ενταφιάσουν το «κίνημα του δρόμου»; Μπορεί η εξέγερση της Τυνησίας να δώσει το έναυσμα σε αλυσιδωτές αντιδράσεις και σε άλλα αραβικά κράτη που μαστίζονται από τα ίδια προβλήματα εδώ και δεκαετίες χωρίς να μπορούν να αντιδράσουν; Η απάντηση στο τελευταίο αυτό ερώτημα βρίσκεται σε συνάρτηση με τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν στην Τυνησία, όπου τα πράγματα είναι ακόμα ρευστά και πολύ δύσκολα, δεδομένου ότι -πέραν των ισλαμιστών- δεν υπάρχουν ούτε οργανωμένες πολιτικές δυνάμεις ούτε πολιτικοί ηγέτες, που θα μπορούσαν να επωμιστούν το τεράστιο έργο της πολιτικής κάθαρσης και της ανάπτυξης. Επίσης, κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει –κάθε άλλο μάλιστα- την εμφάνιση ενός μαζικού ισλαμικού κινήματος, που θα διεκδικήσει την εξουσία.

Όπως και να 'χει, πολλά πρόκειται να συμβούν ακόμα και όλα βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη. Τα πάντα, όμως, θα εξαρτηθούν από το εάν η «επανάσταση της γιασεμιών», όπως πολύ ποιητικά ονομάστηκε η εξέγερση στην Τυνησία, θα καταφέρει να κρατήσει μακριά την αντεπανάσταση, την μισαλλοδοξία και τον καιροσκοπισμό, που ακολουθεί κάθε ημιτελή επανάσταση. Μετά την ανατροπή του Μπέν Άλι, πάντως, το μόνο βέβαιο ήταν ότι ο «δρόμος» δεν φάνηκε διατεθειμένος να υποχωρήσει και να αρκεστεί στα ημίμετρα που εξαγγέλθηκαν -για να κατευνάσουν τα πνεύματα- από στελέχη του παλαιού καθεστώτος, που συμμετείχαν στην υπηρεσιακή κυβέρνηση που σχηματίστηκε, όπως η δήμευση των περιουσιακών στοιχείων του Μπέν Άλι ή η χορήγηση γενικής αμνηστίας και η διενέργεια δημοκρατικών εκλογών.

Οι εκλογές που έγιναν στην Τυνησία στις 23 Οκτωβρίου 2011, ήταν δημοκρατικές και συμμετείχαν δεκάδες κόμματα. Ήταν οι πρώτες πραγματικές εκλογές που έγιναν στην χώρα και πρώτο κόμμα αναδείχθηκε το μετριοπαθές ισλαμικό κόμμα Εννάχντα, το οποίο σχημάτισε κυβέρνηση συνασπισμού. Παρά το τεράστιο πολιτικό βήμα της διοργάνωσης δημοκρατικών και δίκαιων εκλογών, τα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα για την Τυνησία, όπως και για τις υπόλοιπες χώρες όπου έλαβε χώρα εξέγερση, παραμένουν.

¹ Χιλιάδες Μαροκινοί διαδήλωσαν στις 20 Φεβρουαρίου 2011 στην πρωτεύουσα Ραμπάτ και σε άλλες μεγάλες πόλεις του Μαρόκου, ζητώντας αναθεώρηση του Συντάγματος που θα εγγυάται δημοκρατικές ελευθερίες αλλά και βελτίωση των συνθηκών ζωής. Οι διοργανωτές των διαδηλώσεων χρησιμοποίησαν τις νέες τεχνολογίες για την οργάνωση τους και ονόμασαν το κίνημα «Κίνημα της 20^{ης} Φεβρουαρίου» Βλ. *Ελευθεροτυπία* 21/02/2011.

Έτσι, πολύ σύντομα, η νέα τυνησιακή κυβέρνηση βρέθηκε αντιμέτωπη με σοβαρά πολιτικά και οικονομικά προβλήματα, ενώ η πολιτική βία, που εκφράστηκε μεταξύ άλλων και με δολοφονίες στελεχών προοδευτικών κομμάτων, δημιούργησε φόβους ότι η χώρα μπορεί να παρασυρόταν σε μία παρατεταμένη πολιτική σύγκρουση, που θα είχε ολέθρια αποτελέσματα.

Παρ' όλα αυτά, η Τυνησία φαίνεται να έχει εισέλθει σε τροχιά πολιτικής σταθεροποίησης, καθώς η πολιτική βία μειώθηκε αισθητά, ενώ οι βουλευτικές εκλογές του 2014, τις οποίες κέρδισε ο συνασπισμός των κομμάτων της κοσμικής αντιπολίτευσης, διεξήχθησαν κανονικά. Όμως, το μέλλον της χώρας παραμένει αβέβαιο, μια και η κυβέρνηση που προέκυψε από τις τελευταίες εκλογές έχει να αντιμετωπίσει πολλαπλά προβλήματα, που αφορούν τόσο την συνεννόηση μεταξύ των κομμάτων που την αποτελούν όσο και –κυρίως- το μείζον πρόβλημα της οικονομικής ανάπτυξης.

1.2 Η λιβυκή εξέγερση

Στις 15 Φεβρουαρίου 2011 οι ταραχές που συγκλόνιζαν ήδη πολλές αραβικές χώρες, έφθασαν και στην Λιβύη, όμως αντίθετα από ό,τι συνέβη στην Τυνησία και την Αίγυπτο, το καθεστώς Καντάφι φάνηκε αποφασισμένο να παραμείνει στην εξουσία με κάθε κόστος. Πράγματι, στις 22 Φεβρουαρίου, ο Μουαμάρ Καντάφι, κατά την διάρκεια διαγγέλματος του από την λιβυκή τηλεόραση, το πρώτο από όταν ξέσπασαν οι ταραχές στην χώρα, ανακοίνωσε την έμμονη και απόλυτη προσκόλλησή του στην εξουσία. Στην πραγματικότητα επιβεβαίωσε -και ρητώς- αυτό που ήδη γνώριζαν όλοι, ότι δηλαδή δεν πρόκειται να διστάσει μπροστά σε τίποτα προκειμένου να κρατηθεί στην εξουσία, την οποία νέμεται συνεχώς από το 1969 μέχρι σήμερα.

Χρησιμοποιώντας έναν παραληρηματικό λόγο, στα πλαίσια του οποίου συγχέονταν το αντικειμενικό με το υποκειμενικό, δηλαδή ο Καντάφι και η χώρα, η εξουσία και ο Καντάφι, η επανάσταση και ο Θεός, η επανάσταση και ο Καντάφι, ο Λίβυος ηγέτης αναφέρθηκε στην επανάσταση του 1969, της οποίας παραμένει ο ηγέτης, καυτηρίασε την, κατ' αυτόν, συνομωσία των ξένων δυνάμεων και της Αλ Κάϊντα εναντίον της Λιβύης, συνομωσία την οποία όπως είπε θα πολεμήσει μέχρι τέλους, υπερασπιζόμενος την χώρα, πεθαίνοντας, αν είναι ανάγκη, για την σωτηρία της, ως μάρτυρας.

Είτε επρόκειτο για ιδιορρυθμία είτε επρόκειτο για θέατρο ή για ό,τιδήποτε άλλο, γεγονός είναι ότι ο Μουαμάρ Καντάφι φάνηκε έτοιμος να πραγματοποιήσει την απειλή του και να παραμείνει στην εξουσία με οποιοδήποτε κόστος ακόμα και με το κόστος ενός αιματηρού εμφυλίου. Συνηθισμένος να απαντά με αγριότητα σε κάθε απόπειρα αμφισβήτησης του καθεστώτος του εδώ και 42 χρόνια, ο συνταγματάρχης Καντάφι δεν φαινόταν να έχει αντιληφθεί ότι τα περιφερειακά δεδομένα είχαν αλλάξει. Δεν φάνηκε να θέλει να κατανοήσει ότι αναπτύχθηκαν νέες πολιτικές δυνάμεις στην χώρα, που επιδιώκουν ριζικές αλλαγές στην Λιβύη και ότι ο συσχετισμός δυνάμεων είχε πλέον αντιστραφεί και ήταν εναντίον του. Που οφειλόταν όμως η βεβαιότητα του Μουαμάρ Καντάφι ότι και αυτήν την φορά θα κέρδιζε το παιχνίδι και θα παρέμενε στην εξουσία;

Ο πρώτος παράγοντας που ενίσχυε την πεποίθηση του αυτή ήταν το γεγονός ότι μέχρι τότε, με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο είχε κερδίσει όλες τις αναμετρήσεις: είτε επρόκειτο για εσωτερικούς του αντιπάλους είτε επρόκειτο για ξένες δυνάμεις, ο Μουαμάρ Καντάφι κατάφερνε πάντα να επιβιώνει.

Ο δεύτερος παράγοντας ήταν ότι σε αντίθεση με άλλες χώρες, όπως η Αίγυπτος και η Τυνησία για παράδειγμα, η Λιβύη είναι μία πλούσια χώρα με σχετικά μικρό πληθυσμό, η οποία δεν χρειάζεται εξωτερική οικονομική βοήθεια για να επιβιώσει. Αντίθετα, ο πετρελαϊκός πακτωλός επέτρεπε μέχρι τότε στην Τρίπολη να τρέφει -και να προσπαθεί να εφαρμόσει- μεγαλεπήβολα, ηγεμονικά οράματα, τα οποία αν και αποτύγχαναν όλα, ωστόσο δημιουργούσαν ούκ ολίγα προβλήματα στους κάθε φορά αντιπάλους-στόχους του Μουαμάρ Καντάφι. Επίσης, λόγω ακριβώς αυτής της οικονομικής ευμάρειας, ο συνταγματάρχης Καντάφι μπόρεσε να αναπτύξει μία προσωπική φρουρά, ένα είδος πραιτοριανών δηλαδή, που παρέμενε πιστή στον εργοδότη της. Παράλληλα, και σε αντίθεση πάλι με την Αίγυπτο, ο λιβυκός στρατός, από τις τάξεις του οποίου προέρχεται ο Καντάφι, αποδυναμώθηκε από τον «ηγέτη της Επανάστασης», ούτως ώστε να αποθαρρυνθεί κάθε επίδοξος διεκδικητής της εξουσίας, ο οποίος θα μπορούσε να εκμεταλλευθεί την δυσαρέσκεια αξιωματικών του στρατού και να οργανώσει ένα νέο πραξικόπημα.

Ο τρίτος παράγοντας που ενίσχυε την πεποίθηση του Καντάφι ότι μπορούσε να συντρίψει την εξέγερση αυτή και να παραμείνει στην εξουσία ήταν το γεωφυσικό ανάγλυφο της χώρας: μεγάλη σε έκταση με σχετικά μικρές πόλεις και ισχυρό σύστημα φυλών. Δεν ήταν εύκολο μέσα σε αυτές τις συνθήκες να εξαπλωθεί η εξέγερση και να υπερφαλαγγίσει τους υποστηρικτές του Καντάφι στην Τρίπολη. Εξ άλλου, τέτοιου είδους εξεγέρσεις επιτυγχάνουν μόνο όταν οι δυνάμεις ασφαλείας, στρατός και αστυνομία, εγκαταλείψουν το καθεστώς που υπηρετούν και ταχθούν με τους εξεγερμένους. Στην περίπτωση όμως της Λιβύης, οι μισθοφόροι, που έχει προσλάβει ο Καντάφι, δεν είχαν καμμία συγγένεια, κανέναν δεσμό και κυρίως κανένα κοινό αίτημα με τους διαδηλωτές. Δύσκολα, επομένως, θα εγκατέλειπαν την θέση τους.

Τέλος, η έκδηλη αμηχανία της διεθνούς κοινότητας, η οποία, τουλάχιστον σε πρώτη φάση περιοριζόταν σε ανώδυνες επιπλήξεις προς το κανταφικό καθεστώς για την βία που ασκεί, αποτελούσε σαφή ένδειξη, αν μη τι άλλο, της αδυναμίας των ΗΠΑ αλλά κυρίως της ΕΕ να παρέμβει πολιτικά σε μία αιματοχυσία, που διαδραματιζόταν μπροστά στα μάτια της και έξω από την πόρτα της.

Πράγματι, οι συσκέψεις που γίνονταν στις Βρυξέλλες για τους πιθανούς τρόπους ευρωπαϊκής αντίδρασης οδηγήθηκαν σε αδιέξοδο, καθώς όχι μόνο κάθε πρόταση προκαλούσε αντιδράσεις, διότι όχι μόνο ο Μουαμάρ Καντάφι είχε ακόμα την υποστήριξη της Ιταλίας αλλά και διότι ούτε το εμπάργκο, με εξαίρεση ίσως το εμπάργκο όπλων, μπορούσε να πτοήσει το καθεστώς Καντάφι. Επί πλέον, η Ευρώπη εξαρτάται ενεργειακά από την Τρίπολη, αφού η Λιβύη είναι ο τρίτος μεγαλύτερος προμηθευτής πετρελαίου των «27». Επίσης, ήταν πολύ δύσκολο να αποφασιστεί μία στρατιωτική επέμβαση, δεδομένου ότι κανείς δεν φαινόταν διατεθειμένος να αναλάβει το πολιτικό και οικονομικό κόστος μίας τέτοιας ενέργειας, η οποία δεν είχε σαφή στόχο, χρειαζόταν διεθνή νομιμοποίηση αλλά και εμπειριείχε και τεράστιους κινδύνους. Σε αυτό το μήκος κύματος κινήθηκε και η δήλωση του ΓΓ

του NATO, ο οποίος, στις 24 Φεβρουαρίου 2011, τόνισε ότι δεν έχει διατυπωθεί κανένα αίτημα για στρατιωτική επέμβαση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας στην Λιβύη και ότι, σε κάθε περίπτωση, για να πραγματοποιηθεί μία τέτοια επιχείρηση θα πρέπει να έχει την σαφή εντολή του ΟΗΕⁱ.

Εν τω μεταξύ, οι Λίβυοι άρχισαν να συρρέουν στα σύνορα προσπαθώντας να διαφύγουν, λόγω του ότι οι συγκρούσεις συνεχίζονταν, ενώ στην πρώτη φάση της εξέγερσης ο αριθμός των θυμάτων ήταν συγκεχυμένος, και κυμαινόμενος. Σύμφωνα με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι νεκροί στην εκείνη την πρώτη φάση της εξέγερσης κυμαίνονταν από 650 έως 1000, ενώ ο Σαίφ Αλ Ισλαμ Καντάφι, ένας από τους γιούς του Μουαμάρ Καντάφι, σε συνέντευξη του στο CNN turcⁱⁱ, δήλωσε ότι οι νεκροί είναι 242. Στην ίδια συνέντευξη ο Σαίφ Αλ Ισλαμ Καντάφι, παραδέχθηκε ότι το καθεστώς της Τρίπολης είχε χάσει τον έλεγχο της ανατολικής Λιβύης, που ήταν στα χέρια των εξεγερμένων, τους οποίους χαρακτήρισε πράκτορες της Αλ Κάιντα, σε μία προσπάθεια να επισείσει τον ισλαμικό κίνδυνο στην Δύση. Επίσης, κατακεραύνωσε το Αλ Τζαζίρα για τα ψεύδη του και την αντιλυβική του προπαγάνδα, όπως είπε, διέψευσε ότι στρατιωτικά αεροσκάφη της λιβυκής αεροπορίας βομβάρδισαν διαδηλωτές και επανέλαβε ότι δεν υπήρχει καμία περίπτωση να εγκαταλείψει η οικογένεια Καντάφι την εξουσία. Επαληθεύοντας τα λεγόμενα του γιού του, ο Μουαμάρ Καντάφι κάλεσε την επομένη τον λαό να υπερασπιστεί την χώρα, παίρνοντας τα όπλα από τις αποθήκες εξοπλισμού που άνοιξαν στους πολίτες για αυτόν τον σκοπό.

Δημιουργήθηκε, επομένως, ένα τεράστιο αδιέξοδο, που απειλούσε πρωτίστως τον ίδιο τον λαό της Λιβύης αλλά και, δευτερευόντως, όλα τα γειτονικά κράτη -όπως φάνηκε με το πρόβλημα των προσφύγων στην Λαμπεντούσα της Ιταλίας- αλλά και την εκτόξευση των διεθνών τιμών του πετρελαίου, αφού οι ξένες πετρελαϊκές εταιρείες απέσυραν, για λόγους ασφαλείας, το προσωπικό τους από την σπαρασσόμενη χώρα. Έτσι, το αδιέξοδο στην Λιβύη σήμαινε ότι η κρίση θα συνεχιζόταν και μάλιστα με αμείωτη ένταση. Πράγματι, η λεγόμενη «παναφρικανική στρατιά», δηλαδή οι μισθοφόροι του καθεστώτος Καντάφι, συνέχισε τις επιθέσεις για την ανάκτηση των ανατολικών περιοχών, που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο των εξεγερμένων, ενώ οι πληροφορίες κυρίως όσον αφορά τον αριθμό των θυμάτων, παρέμεναν συγκεχυμένες. Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Μπάν Γκί Μούν, αναφερόμενος στο θέμα αυτό, έκανε λόγο για χίλιους νεκρούς, ενώ άλλες πηγές ανέβαζαν τον αριθμό των θυμάτων στις δύο χιλιάδες.

Ο Μουαμάρ Καντάφι αποφασισμένος να παραμείνει στην εξουσία, χρησιμοποίησε τον άμαχο πληθυσμό ως όμηρο-ασπίδα έναντι μίας ενδεχόμενης στρατιωτικής επέμβασης της Δύσης απειλώντας ότι σε μία τέτοια περίπτωση θα πεθάνουν χιλιάδες Λίβυοι. Επίσης, συνέχισε να επισείει στην Δύση τον ισλαμικό κίνδυνο, επιμένοντας στον ισχυρισμό ότι η εξέγερση στην Λιβύη υποκινείται από τη Αλ Κάιντα της Βορείου Αφρικής (Μάγκρεμπ), ενώ άφηνε να εννοηθεί ότι δεν θα διστάσει να καταφύγει στην «οικολογική τρομοκρατία» καταστρέφοντας πετρελαιοπηγές. Όμως, κατά της άμεσης δυτικής στρατιωτικής επέμβασης στην Λιβύη τάσσονταν και οι εξεγερμένοι, δηλώνοντας την αντίθεση τους σε μία νατοϊκή επέμβαση στην Λιβύη: «η υπόλοιπη χώρα θα απελευθερωθεί από τον λιβυκό λαό. Υπολογίζουμε στον στρατό για να

απελευθερωθεί η Τρίπολη», δήλωσε ο εκπρόσωπος της Επαναστατικής Επιτροπής της Βεγγάζης².

Η άρνηση αυτή, εκ πρώτης όψεως παράλογη αφού δεν σταματούσε η αιματοχυσία, αποκτά τις πραγματικές της διαστάσεις εάν αναλογισθεί κανείς ότι μία νατοϊκή επέμβαση θα ανέτρεπε μόνον τον Μουαμάρ Καντάφι πιο γρήγορα και ίσως με λιγότερα θύματα αλλά θα μετέτρεπε τους εξεγερμένους, στα μάτια πολλών Λίβυων, σε πράκτορες ξένων συμφερόντων, όπως διατεινόταν το καθεστώς, και θα υποθήκευε την «επόμενη μέρα» της εξέγερσης. Αν όμως οι εξεγερμένοι απέρριπταν μία εξωτερική στρατιωτική επίθεση εναντίον του καθεστώτος, ωστόσο δεν απέρριπταν και την ξένη βοήθεια, σε περιορισμένη όμως κλίμακα. Έτσι, ζήτησαν τον βομβαρδισμό των διαδρόμων προσγείωσης – απογείωσης των λιβυκών αεροδρομίων, ούτως ώστε να μην μπορούν να τα χρησιμοποιήσουν οι κυβερνητικές δυνάμεις για να βομβαρδίσουν τις ελεύθερες περιοχές της χώρας. Όμως, τόσο ο βομβαρδισμός των λιβυκών αεροδρομίων όσο και η εγκαθίδρυση ζώνης απαγόρευσης πτήσεων για την λιβυκή αεροπορία, ώστε να μην μπορεί να βομβαρδίσει τον πληθυσμό στις εξεγερμένες περιοχές, αν και είχε την συγκατάθεση των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου, άργησε να αποφασιστεί από τους υπόλοιπους νατοϊκούς εταίρους, δεδομένου ότι επρόκειτο για μια σύνθετη επιχείρηση, η οποία προϋπέθετε την καταστροφή της αεράμυνας της Λιβύης.

Αυτό σήμαινε ότι οι νατοϊκές δυνάμεις θα έπρεπε να πραγματοποιήσουν κανονική στρατιωτική επίθεση εναντίον της Λιβύης, πράγμα το οποίο εμπειριέχε τον κίνδυνο να δημιουργηθούν περισσότερα προβλήματα από όσα θα λύνονταν. Έτσι, ακόμα και εάν οι εξεγερμένοι ζητούσαν την παρέμβαση του ΝΑΤΟ, η συναίνεση μεταξύ των μελών του Βορειοατλαντικού Συμφώνου όσον αφορά ένα τέτοιο εγχείρημα αποδείχθηκε δύσκολη. Χαρακτηριστική ως προς αυτό ήταν η στάση της Τουρκίας, η οποία δια στόματος του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, απέκλεισε την ανάληψη στρατιωτικής δράσης στην Λιβύη, υπενθυμίζοντας ότι ούτε έχει ζητηθεί στρατιωτική δράση αλλά και ούτε και μπορεί να αναληφθεί αυτοβούλως, αφού το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο μπορεί να παρέμβει στρατιωτικά μόνο σε περίπτωση που έχει δεχθεί επίθεση κάποιο κράτος – μέλος. Όσο για την Ρωσία, στα πλαίσια της συνεργασίας της με το ΝΑΤΟ, όχι μόνο αρνήθηκε κατηγορηματικά την ανάληψη στρατιωτικής δράσης εκ μέρους της Συμμαχίας στην Λιβύη αλλά και κατηγόρησε το ΝΑΤΟ ότι «προσπαθεί να αποκτήσει πολιτική και στρατιωτική παρουσία στην περιοχή, με πρόφαση την κατάσταση που επικρατεί στην Βόρειο Αφρική»³.

Επίσης, παρέμενε ανοικτό το πρόβλημα της διεθνούς νομιμοποίησης μίας στρατιωτικής επέμβασης, πράγμα στο οποίο επέμενε η Γαλλία αλλά και άλλα κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ. Φαίνεται όμως ότι η Ουάσιγκτον είχε άλλη άποψη. Ο Αμερικανός πρόεδρος, Μπάρακ Ομπάμα, σε μία προσπάθεια να κάμψει τις αντιρρήσεις των συμμάχων του και να προλειάνει το έδαφος για μία ενδεχόμενη επέμβαση στην Λιβύη, δήλωσε στις 3 Μαρτίου ότι:

- ο Μουαμάρ Καντάφι θα πρέπει να παραιτηθεί από την εξουσία, αφού το καθεστώς του έχει χάσει κάθε νομιμοποίηση,

² *Le Monde* 02/03/2011

³ οπ.π.

- επικρότησε τις κυρώσεις που επέβαλε το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ στον Μουαμάρ Καντάφι και την οικογένεια του,
- ανακοίνωσε την εμπλοκή αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων σε ανθρωπιστικές αποστολές στην Λιβύη και βεβαίως
- δεν απέκλεισε την πιθανότητα περαιτέρω στρατιωτικής εμπλοκής των ΗΠΑ. Την ίδια ώρα, δύο πλοία του αμερικανικού πολεμικού ναυτικού, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν είτε για ανθρωπιστικούς σκοπούς, π.χ. μεταφορά προσφύγων, είτε και για πολεμικούς σκοπούς έσπευσαν στην Μεσόγειο, ανοιχτά της Λιβύης. Παράλληλα, το αμερικανικό αεροπλανοφόρο *USS Enterprise* προστέθηκε στις αμερικανικές ναυτικές δυνάμεις που βρίσκονταν στην περιοχή, ώστε να συμμετάσχει στον αεροπορικό αποκλεισμό της Λιβύης.

Στις 17 Μαρτίου 2011, δηλαδή την ώρα που οι δυνάμεις του λιβυκού καθεστώτος πλησίαζαν την Βεγγάζη και βρίσκονταν πολύ κοντά στην ανακατάληψη ολόκληρης της χώρας, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ υιοθέτησε απόφαση σχετικά με την κατάσταση που επικρατούσε στην Λιβύη. Το κείμενο, το οποίο υπεβλήθη με πρωτοβουλία της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, υιοθετήθηκε με δέκα ψήφους υπέρ, ενώ απείχαν οι αναδυόμενες διεθνείς δυνάμεις, οι λεγόμενες χώρες του BRIC, δηλαδή η Βραζιλία, η Ρωσία, η Ινδία και η Κίνα, καθώς και η Γερμανία. Με την απόφαση αυτή το Συμβούλιο Ασφαλείας ζητούσε την παύση των στρατιωτικών επιθέσεων του καθεστώτος Καντάφι εναντίον των εξεγερμένων. Σε περίπτωση που η απόφαση αυτή δεν γινόταν σεβαστή από την Τρίπολη, το Συμβούλιο Ασφαλείας επέτρεπε την λήψη κάθε απαραίτητου μέτρου, της προσφυγής στην βία συμπεριλαμβανομένης, ώστε να επιτευχθεί ο κύριος στόχος της διεθνούς κοινότητας, που είναι η προστασία των αμάχων.

Βέβαια, η προσφυγή στην βία είναι ένας πολύ ευρύς, και ως εκ τούτου ασαφής όρος, στα πλαίσια του οποίου θα μπορούσε κανείς να συμπεριλάβει επιχειρήσεις ευρείας κλίμακας, αεροναυτικές και χερσαίες ή ακόμα τον ναυτικό αποκλεισμό της χώρας ή μόνο αεροπορικούς βομβαρδισμούς επιλεγμένων στόχων. Έτσι, τα σχέδια που υιοθετήθηκαν, κατ' αρχήν, αφορούσαν την εγκαθίδρυση μίας ζώνης απαγόρευσης πτήσεων πάνω από την Λιβύη ώστε το καθεστώς να μην μπορεί να συνεχίσει να βομβαρδίζει τις θέσεις των εξεγερμένων. Ωστόσο, για την επίτευξη του στόχου αυτού θα έπρεπε να εκμηδενιστούν οι δυνατότητες αεράμυνας του καθεστώτος, πράγμα το οποίο προϋπέθετε αεροπορικούς βομβαρδισμούς επιλεγμένων στόχων και το οποίο αποτελεί στρατιωτική επιχείρηση καθ' εαυτό.

Εν τω μεταξύ, οι δυνάμεις του καθεστώτος συνέχιζαν την προέλαση τους. Αν οι εξεγέρσεις της Τυνησίας και της Αιγύπτου κατάφεραν, σε πρώτη τουλάχιστον φάση, να επικρατήσουν χωρίς μεγάλες ανθρώπινες απώλειες, δεν συνέβαινε το ίδιο και στην Λιβύη, όπου ο Μουαμάρ Καντάφι ήταν αποφασισμένος να κρατήσει πάση θυσία την εξουσία. Δεν είχε σημασία, για τον επί 42 χρόνια «ηγέτη της λιβυκής επανάστασης», το εάν το καθεστώς του είχε απονομιμοποιηθεί, δεν είχε σημασία εάν οι δυνάμεις του βομβάρδιζαν αμάχους, δεν είχε σημασία εάν κατέστρεφε την χώρα. Σημασία είχε να μείνει στην εξουσία, χρησιμοποιώντας βία, όπως είχε κάνει και στο παρελθόν, και μάλιστα ατιμώρητος, εναντίον των αντιπάλων του. Έτσι, ο Μουαμάρ Καντάφι κατηγορούσε τους πάντες, εκτός από τον εαυτό του, για την εξέγερση στην Λιβύη: οι εξεγερμένοι είναι ηλίθια πρεζόνια, πράκτορες της Αλ Κάϊντα, ενώ η

χριστιανική Δύση κάνει μία ακόμα σταυροφορία εναντίον των Αράβων, επιτιθέμενη εναντίον της Λιβύης.

Επρόκειτο, βέβαια, για ένα συνοθύλευμα κατηγοριών που εκτόξευε ο Μουαμάρ Καντάφι προς κάθε κατεύθυνση, με την ελπίδα ότι θα ενεργοποιούσε εξαρτημένα αντανακλαστικά πολιτικών δυνάμεων προς όφελος του. Όμως, τις εξεγέρσεις στον αραβικό κόσμο δεν τις υποκίνησαν ξένες και «σκοτεινές δυνάμεις», για τον απλούστατο λόγο ότι δεν μπορούσαν να το κάνουν σε τέτοια έκταση και σε τόσο διαφορετικές συνθήκες, όπως αυτές που επικρατούν στην Τυνησία, την Αίγυπτο, το Ομάν, το Μπαχρέϊν, την Υεμένη, την Λιβυη κλπ. Επίσης, για το ξέσπασμα των εξεγέρσεων δεν χρειαζόταν παρά μία σπίθα για να ανάψει η πυρκαγιά στον αραβικό κόσμο, ο οποίος επί δεκαετίες υπέφερε από τα αυταρχικά και διεφθαρμένα καθεστώτα που βρίσκονται στην εξουσία με την ανοχή ή και την υποστήριξη της Δύσης.

Οι εξεγέρσεις λοιπόν στον αραβικό κόσμο οφείλονται σε πραγματικά αίτια και όχι στην δράση «σκοτεινών δυνάμεων» και «ξένων δακτύλων». Άλλωστε, αυτό αποδεικνύεται εάν μπει κανείς στον κόπο να απαντήσει στην απλή ερώτηση: «τι θα κέρδιζαν οι Δυτικοί από την ανατροπή του Μουαμάρ Καντάφι στις παρούσες συνθήκες;» Η απάντηση είναι τίποτα απολύτως. Αντιθέτως, το τελευταίο πράγμα που χρειαζόνταν οι Δυτικοί ήταν οι ανεξέλεγκτες και πολλαπλές εξεγέρσεις σε ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα τους περιοχές, που θα απειλούσαν να συμπαρασύρουν στην δίνη τους όχι μόνο καθεστώτα που θεωρούνταν εχθρικά, όπως της Συρίας, αλλά και φιλικά καθεστώτα, τα οποία στηρίζαν την επιβίωση τους στην δυτική υποστήριξη, όπως για παράδειγμα η Αίγυπτος και οι μοναρχίες του Κόλπου. Επίσης, για ποιο λόγο τα δυτικά συμφέροντα, πετρελαϊκά και άλλα, θα διακινδύνευαν προκαλώντας μία εξέγερση στην Λιβύη, την στιγμή που ο Μουαμάρ Καντάφι είχε ικανοποιήσει πλήρως τις απαιτήσεις τους και πλέον μπορούσε να θεωρηθεί σύμμαχος της Δύσης;

Η δυτική επέμβαση στην Λιβύη

Τότε λοιπόν για ποιο λόγο η Δύση αναμείχθηκε στην Λιβύη και μάλιστα με στρατιωτικά μέσα; Οι λόγοι ήταν πολλοί, όπως πολλές ήταν και οι επιδιώξεις του κάθε κράτους – μέλους της ΕΕ ή του ΝΑΤΟ, που ήθελε ή δεν ήθελε την ανάμειξη του στις επιχειρήσεις εναντίον της Λιβύης.

Ας αρχίσουμε από την Γαλλία, η οποία επί προεδρίας Νικολά Σαρκοζύ, πραγματοποίησε μία δραματική στροφή, σε σχέση με τα θεμέλια του Γκωλισμού για την εξωτερική πολιτική της χώρας. Επρόκειτο για την επιλογή μίας φιλοαμερικανικής – νατοϊκής πολιτικής, με στόχο να μετατρέψει την Γαλλία από παρατηρητή των διεθνών και περιφερειακών εξελίξεων σε πρωταγωνιστή. Εάν σε αυτόν τον γενικότερο στόχο της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής, προστεθούν και τα εσωτερικά προβλήματα που αντιμετώπιζε ο Νικολά Σαρκοζύ και οι προεδρικές εκλογές που επρόκειτο να γίνουν στην χώρα, τότε η στάση της Γαλλίας γίνεται απολύτως κατανοητή: το Παρίσι ήλπιζε ότι ακολουθώντας μία πολιτική υπέρ των εξεγερμένων στην Λιβύη θα εξασφάλιζε καλλίτερα την θέση του στο τοπίο που θα διαμορφωθεί στην χώρα την επαύριον της εξέγερσης. Παράλληλα, θα αποδεικνυόταν ως ένας σημαντικός σύμμαχος των ΗΠΑ, θέτοντας ταυτόχρονα νέα θεμέλια για την γαλλική

επιρροή στην λεκάνη της Μεσογείου. Επί πλέον, οι πολιτικές επιλογές της Γαλλίας ενισχύονταν εφόσον η στρατιωτική επέμβαση είχε νομιμοποιηθεί με βάση την απόφαση 1973 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ αλλά και με βάση το περίφημο «καθήκον προστασίας» αμάχων, το οποίο υιοθετήθηκε στην 60^η σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ το 2005, χωρίς όμως να έχει επικυρωθεί.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες από την πλευρά τους δέχθηκαν, κατ' αρχήν, την γαλλική πρωτοβουλία μάλλον με ανακούφιση, στον βαθμό που η κατάσταση στην Λιβύη ξέφευγε από κάθε έλεγχο και οι ίδιες δεν ήταν διατεθειμένες να ανοίξουν ένα νέο μέτωπο και μάλιστα χωρίς καμμία διεθνή νομιμοποίηση. Στην συνέχεια, όμως, η Ουάσιγκτον αντελήφθη ότι θα έπρεπε να πάρει ενεργό θέση στην εξέλιξη του Λιβυκού προβλήματος, διότι από την έκβαση του θα εξαρτώνταν εν πολλοίς οι νέες ισορροπίες που θα προέκυπταν στην Μεσόγειο. Έτσι, προσπάθησαν να καλύψουν την δράση τους υπό την νατοϊκή ομπρέλλα, πράγμα που ήταν θεμιτό, με δεδομένη την απόφαση που έλαβε ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου, στην Λισσαβώνα τον Νοέμβριο του 2010. Στην απόφαση αυτή αναφερόταν μεταξύ άλλων ότι το NATO οφείλει να αναμειγνύεται σε κρίσεις ή συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα πέρα από τα σύνορα των κρατών-μελών του, δεδομένου ότι οι καταστάσεις αυτές μπορεί να απειλήσουν άμεσα την ασφάλεια τους. Κατά συνέπεια, το NATO δεσμεύεται ότι θα παρεμβαίνει σε καταστάσεις κρίσης ή ένοπλης σύγκρουσης για την πρόληψη ή την διαχείριση τους αλλά και αναλαμβάνοντας δράση για την σταθεροποίηση της κατάστασης μετά την λήξη της σύγκρουσης, καθώς και για να συμβάλει στην ανοικοδόμηση του κράτους στο οποίο έλαβε χώρα η κρίση ή η σύγκρουση.

Παρ' όλα αυτά, οι νατοϊκοί εταίροι των ΗΠΑ δεν φάνηκαν πρόθυμοι να εφαρμόσουν την απόφαση της Λισσαβώνας και να επωμισθούν το κόστος, οικονομικό και πολιτικό, της συμμετοχής τους σε μία στρατιωτική επιχείρηση, η οποία μάλιστα θα μπορούσε να αποτελέσει προηγούμενο και βάση για νέες επιχειρήσεις τέτοιου τύπου. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εξηγείται η στάση της Τουρκίας, η οποία έχει πάντοτε κατά νου τα ανοικτά μέτωπα της και κυρίως το Κουρδικό, το οποίο αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα της. Ένας ακόμα λόγος που εξηγεί τις τουρκικές αντιδράσεις είναι, βεβαίως, ότι η Άγκυρα δεν επιθυμεί σε καμμία περίπτωση διεθνή ανάμειξη οποιουδήποτε είδους σε περιφερειακά προβλήματα, τα οποία προτιμά να αντιμετωπίζει σε διμερές επίπεδο, όπου αισθάνεται ισχυρότερη. Επίσης, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και τους μεγαλεπήβολους στόχους της Τουρκίας, η οποία επιδιώκει, αν και με ισχνές πιθανότητες επιτυχίας, να μετατραπεί σε πόλο συσπείρωσης, υπέρμαχο και εκφραστή του αραβικού κόσμου. Επομένως, η τουρκική συγκατάθεση σε μία νατοϊκή επιχείρηση κατά της Λιβύης ήταν κάτι ασύμβατο με τα τουρκικά συμφέροντα. Ωστόσο, παρά τις εκπεφρασμένες αντιδράσεις της, η Άγκυρα δεν θέλησε εν τέλει να είναι απύσχα από τις εξελίξεις στην Μεσόγειο. Έτσι, αποφάσισε να μετάσχει με πολεμικά πλοία στην ναυτική δύναμη αποκλεισμού του λιβυκού καθεστώτος.

Όσο για την αρνητική στάση της Ρωσίας, είναι απόλυτα σαφής και εξηγήσιμη. Πράγματι, η Μόσχα δεν είχε κανέναν λόγο να στηρίξει μια νατοϊκή ή ευρωπαϊκή επιχείρηση εναντίον της Λιβύης, στον βαθμό που η ίδια δεν μπορούσε να παρέμβει και επομένως δεν μπορούσε να προσδοκά κανένα όφελος, ενώ δεν ήθελε και να επιτρέψει την επιστροφή των παλαιών αποικιοκρατικών δυνάμεων στην περιοχή.

Επομένως, κατά την Μόσχα, η ένοπλη παρέμβαση των Δυτικών στην Λιβύη θα ενίσχυε την θέση τους και τα συμφέροντά τους στην περιοχή, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε πιθανό κέρδος για την Δύση είναι αντίστοιχη απώλεια για την Ρωσία. Τέλος, η συναίνεση της Μόσχας σε μία τέτοια ενέργεια εκ μέρους του ΝΑΤΟ στην Βόρειο Αφρική, θα μπορούσε κάλλιστα να αποτελέσει προηγούμενο, που στο μέλλον θα μπορούσε να στραφεί εναντίον της, παραδείγματος χάριν όσον αφορά την σύγκρουση στην Τσετσενία.

Ο Αραβικός Σύνδεσμος, τέλος, αναποτελεσματικός, αναποφάσιτος και αμήχανος όπως πάντα, προσπάθησε για μία ακόμα φορά να τηρήσει τα προσχήματα, να κρατήσει ισορροπίες, διακηρύσσοντας για πολλοστή φορά την –ανεύρετη ωστόσο– ενότητα των κρατών –μελών του αλλά και την αποφασιστικότητα τους για «την προστασία των αμάχων στην Λιβύη». Είναι προφανές ότι οι ηγεσίες των αραβικών κρατών βρίσκονταν σε πολύ δύσκολη θέση μπροστά σε αυτό το ντόμινο των εξεγέρσεων που απειλούσε και τις ίδιες. Έτσι, αρκέστηκαν σε γενικόλογες και επικεντρώθηκαν σε ανθρωπιστικά ζητήματα αν και θα μπορούσαν, υπό άλλες ίσως συνθήκες, να έχουν βοηθήσει έμμεσα αλλά αποφασιστικά τους εξεγερμένους, ώστε να αποφευχθεί μία ενδεχόμενη ανθρωπιστική καταστροφή στην Λιβύη.

Εν τέλει, η ξένη επέμβαση στην Λιβύη για την προστασία των εξεγερμένων, με την κωδική ονομασία «Αυγή της Οδύσσειας», άρχισε και βεβαίως δεν είχε άμεσα αποτελέσματα. Οι δυνάμεις του Μουαμάρ Καντάφι συνέχισαν να σφυροκοπούν τους εξεγερμένους, οι οποίοι βρέθηκαν στα όρια της αντοχής τους, καθώς τους έλειπαν βασικά αγαθά για την επιβίωσή τους, ενώ οι προσπάθειες της Αφρικανικής Ένωσης ήταν άκαρπες, αφού δεν μπόρεσε ούτε να επιτύχει κατάπαυση του πυρός ούτε να προτείνει μία ουσιαστική λύση. Έτσι, η πρόταση της που ήταν, επί της ουσίας, να αποσυρθεί από την εξουσία ο Μουαμάρ Καντάφι και να αναλάβουν την διακυβέρνηση οι γιοί του, προκάλεσε τις αναμενόμενες αντιδράσεις: ο μόνος Καντάφι την αποδέχθηκε οι δε εξεγερμένοι την απέρριψαν. Το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο της Λιβύης, δηλαδή το πολιτικό όργανο που συγκρότησαν οι εξεγερμένοι, ζήτησε διεθνή αναγνώριση από τις ΗΠΑ, προφανώς για να μην αφήσει περιθώρια υπαναχωρήσεων υπέρ του καθεστώτος. Παράλληλα, ζήτησε και χρήματα για να καλυφθούν επείγουσες ανάγκες του πληθυσμού, ενώ άσκησε σκληρή κριτική στο ΝΑΤΟ για την αναποφασιστικότητά του, το οποίο σύμφωνα με το Ηνωμένο Βασίλειο, βρισκόταν σε στρατιωτικό αδιέξοδο..

Η Ομάδα Επαφής για την Λιβύη, η οποία αποτελείτο από περίπου είκοσι χώρες και διεθνείς Οργανισμούς, συνεδρίασε και πάλι στην Ντόχα του Κατάρ, στις αρχές Μαΐου 2011, όπου συζήτησε μεταξύ άλλων και το ζήτημα της συγκρότησης ταμείου για την παροχή βοήθειας προς τους εξεγερμένους από περιουσιακά στοιχεία του Μουαμάρ Καντάφι στο εξωτερικό και τα οποία –στα πλαίσια κυρώσεων εναντίον του καθεστώτος του– είχαν «παγώσει». Επίσης, συζητήθηκαν και οι τρόποι ενίσχυσης των εξεγερμένων, ώστε να μπορέσουν να αποκρούσουν επιθέσεις των χερσαίων δυνάμεων του Μουαμάρ Καντάφι

Θεωρητικά, πάντως, το βασικό αντικείμενο των συζητήσεων στην διάσκεψη της Ντόχα ήταν η διαμόρφωση μιας θέσης, που θα έδινε μία πολιτική προοπτική στη διεθνή στρατιωτική επέμβαση στην Λιβύη, η οποία γινόταν απολύτως αναποτελεσματική. Με τις δεδομένες συνθήκες όμως, μία τέτοια συζήτηση έμοιαζε

περισσότερο με άσκηση διπλωματικής προσομοίωσης παρά με πραγματική πολιτική πράξη, πράγμα που ανέδειξε με πολύ οδυνηρό τρόπο την σύγκρουση συμφερόντων που διακυβεύονταν τόσο για τα αραβικά κράτη όσο και για τους Δυτικούς, δηλαδή το πώς να ελέγξουν, αφού δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν, τις εξεγέρσεις που συνταράσσουν τον αραβικό κόσμο και αλλάζουν τις περιφερειακές ισορροπίες.

Η «επόμενη μέρα»

Ο πόλεμος τελείωσε με την πτώση της Σύρτης στις 20 Οκτωβρίου 2011 και την δολοφονία του Μουαμάρ Καντάφι -στα χέρια του πλήθους- την επόμενη μέρα, όμως το ζήτημα της δημιουργίας μεταβατικής κυβέρνησης παρέμενε άλυτο και αποδείχθηκε ακανθώδες, παρά την ύπαρξη του Εθνικού Μεταβατικού Συμβουλίου (ΕΜΣ).

Το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο ήταν ένα όργανο το οποίο δημιουργήθηκε για να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες της εξέγερσης και το οποίο απαρτιζόταν από ετερόκλητες πολιτικές δυνάμεις, που χαρακτηρίζονταν από μεγάλες ιδεολογικές και πολιτικές διαφορές, στα πλαίσια του οποίου υπήρχαν τρεις βασικές συνιστώσες:

- τα στελέχη του καθεστώτος Καντάφι που ενώθηκαν με τους εξεγερμένους,
- οι ισλαμιστές διαφόρων αποχρώσεων και
- οι φιλελεύθεροι, υπέρμαχοι ενός λαϊκού κράτους

Είναι σαφές, επομένως, ότι ο μόνος συνεκτικός ιστός μεταξύ τους ήταν η αντίθεση τους προς το καθεστώς Καντάφι και όταν το σημείο σύγκλισης τους εξέλιπε, και μάλιστα με δραματικό τρόπο, όλα τα ενδεχόμενα παρέμεναν ανοικτά. Η νομιμοποίηση των τριών αυτών τάσεων στηριζόταν στο γεγονός ότι αγωνίστηκαν για την πτώση του καθεστώτος, πράγμα που νομιμοποιούσε με την σειρά του και την διεκδίκηση της εξουσίας εκ μέρους τους, διαδικασία που μπορούσε, όπως και συνέβη, να εξελιχθεί σε μία νέα σύγκρουση για την κατάκτηση και νομή της. Όμως και οι τρεις αυτές συνιστώσες που είχαν, προφανώς, βλέψεις για την εξουσία επιδίωκαν την εγκαθίδρυση εντελώς διαφορετικών, αν όχι αντικρουόμενων, μοντέλων κρατικής συγκρότησης.

Ο κίνδυνος μίας νέας σύγκρουσης γινόταν ακόμα εντονότερος από την τάση δημιουργίας συγκυριακών πολιτικών συμμαχιών στο εσωτερικό του ΕΜΣ, με στόχο την συνιστώσα που κάθε φορά φαίνεται ισχυρότερη ή και λόγω πραγματικών διαφωνιών, όπως η αντίθεση που υπήρχε ανάμεσα στην συνιστώσα των πρώην στελεχών του καθεστώτος Καντάφι και στην συνιστώσα των υπέρμαχων ενός κοσμικού, δυτικού τύπου κράτους από την μια μεριά και των ισλαμιστών από την άλλη. Το πρόβλημα αυτό παραμένει άλυτο μέχρι και σήμερα, με αποτέλεσμα η Λιβύη να σπαράσσεται ακόμα από μία νέα φάση του εμφυλίου πολέμου στον οποίο μετατράπηκε η εξέγερση του 2011.

Ένα άλλο ζήτημα που δίχαζε το ΕΜΣ ήταν και το θέμα της εκκαθάρισης των κυβερνητικών στελεχών του παλαιού καθεστώτος, στο οποίο όπως ήταν αναμενόμενο οι γνώμες διίσταντο. Η συνιστώσα που συγκέντρωνε τα πρώην στελέχη του καθεστώτος ήταν εναντίον μίας τέτοιας επιδίωξης για ευνόητους προσωπικούς λόγους αλλά όχι μόνο. Πράγματι, εάν άρχιζαν οι εκκαθαρίσεις αφ' ενός θα παροξυνόταν το πρόβλημα των φυλών και περιοχών που στήριξαν τον Μουαμάρ Καντάφι και αφ' ετέρου η χώρα θα εμπλεκόταν σε ένα κυνήγι μαγισσών από το

οποίο μόνο χαμένη θα μπορούσε να βγει. Έτσι δημιουργήθηκε ένα πεδίο μεταβλητής γεωμετρίας, που οδήγησε σε πολιτική παράλυση ενώ χρειαζόταν δράση, και το οποίο ήταν ιδιαίτερα πρόσφορο για την έναρξη μιάς νέας σύγκρουσης, με αποκλειστικό στόχο την κατάκτηση και νομή της εξουσίας. Σε μία τέτοια περίπτωση η κάθε συνιστώσα θα επεδίωκε την εξωτερική στήριξη, πράγμα που όχι μόνο θα επιμήκυνε τον εμφύλιο πόλεμο αλλά και θα δίχαζε ακόμα περισσότερο την χώρα από όσο ήταν ήδη διχασμένη.

Το ζήτημα των όπλων

Όμως, το πολιτικό πρόβλημα, δηλαδή το ποιος θα κατακτήσει την εξουσία, πώς θα την ασκήσει και προς ποια κατεύθυνση θα οδηγήσει την Λιβύη, συνδεόταν άμεσα και με το ζήτημα της διασποράς των τεράστιων ποσοτήτων όπλων που είχε το καθεστώς, μέρος των οποίων εξαφανίστηκε και μέρος των οποίων βρέθηκε στα χέρια των εξεγερμένων. Το ζήτημα των πολλών ενόπλων ομάδων, όμως, κάθε άλλο παρά απλό αποδείχθηκε.

Η πρώτη του πτυχή αφορά τους ατάκτους ενόπλους ή τις ένοπλες ομάδες, δηλαδή όλους εκείνους που πολέμησαν υπό τις διαταγές κάποιου προσώπου, το οποίο αποτελεί την μόνη αρχή που αναγνωρίζουν. Η δεύτερη πτυχή, αφορά τον αφοπλισμό όλων αυτών των ομάδων και προσώπων, καθώς αποδείχθηκε ένα εξαιρετικά δύσκολο έργο, δεδομένου ότι για να πειστούν να καταθέσουν τα όπλα τους και να επανέλθουν στην ειρηνική ζωή και τους κανόνες μίας συντεταγμένης πολιτικής εξουσίας, θα πρέπει πρώτα να ικανοποιηθούν τα αιτήματά τους.

Το τελευταίο αυτό ζήτημα συνδέεται άμεσα και με το πρόβλημα των τοπικών διαχωρισμών στην Λιβύη, δηλαδή τους χαλαρούς δεσμούς που υπάρχουν ανάμεσα στις περιοχές της χώρας, οι δοκιμάζονται σκληρά, καθώς έχει ήδη τεθεί το ζήτημα του ποια περιοχή, δηλαδή ποια φυλή, από αυτές που συμμετείχαν στην εξέγερση θα έχει την πρωτοκαθεδρία, μέσω των εκπροσώπων της, στην νέα πολιτική κατάσταση που θα διαμορφωθεί: οι εκπρόσωποι της Βεγγάζης και της Κυρηναϊκής περιοχής από όπου άρχισε η εξέγερση, οι εκπρόσωποι της Μισράτα, δηλαδή της περιοχής που κατέβαλε τον μεγαλύτερο φόρο αίματος ή οι εκπρόσωποι των φυλών χάρη στις οποίες κατελήφθη η Τρίπολη και άρχισε η πραγματική αντίστροφη μέτρηση της πτώσης του καθεστώτος; Προφανώς, μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ετέθη και το ζήτημα του ποια θα ήταν η τύχη των περιοχών που δεν συμμετείχαν στην εξέγερση ή, ακόμα χειρότερα, αυτών που υποστήριξαν το καθεστώς Καντάφι.

Το ζήτημα των θεσμών και της οικονομίας

Είναι σαφές ότι το αποτέλεσμα που θα προκύψει από την έκβαση του αγώνα για την εξουσία, θα καθορίσει το πολίτευμα της Λιβύης και βεβαίως τους νέους πολιτικούς θεσμούς της χώρας αλλά και το οικονομικό της μοντέλο, παράγοντες εξαιρετικής σημασίας για λιβυκή κοινωνία, η οποία θα υποστεί ένα τεράστιο σοκ από τις καταγιστικές αλλαγές που θα επέλθουν.

Το πρώτο πρόβλημα που θα πρέπει να επιλυθεί με βάση το Σύνταγμα που θα καταρτιστεί είναι το πολίτευμα της χώρας και το σύστημα διοίκησης που θα επιλεγεί. Θα είναι συγκεντρωτικό, ώστε να είναι αποτελεσματικό, τουλάχιστον στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων ή θα είναι αποκεντρωτικό ώστε να διατηρηθούν οι ισορροπίες μεταξύ των φυλών; Ή μήπως θα προκύψει ένα μεικτό μοντέλο σε μία προσπάθεια συγκερασμού και πώς θα εφαρμοστεί σε μία χώρα που δεν είχε ποτέ πολιτικούς και διοικητικούς θεσμούς δυτικού τύπου, που δεν είχε καν Σύνταγμα;

Ένα άλλο, τεράστιο, ζήτημα είναι το οικονομικό σύστημα που θα επιβληθεί στην μετα-Κανταφική Λιβύη, το οποίο σχεδόν με βεβαιότητα θα πρέπει να αναμένει κανείς ότι θα ακολουθεί το «μοντέλο της ελεύθερης αγοράς». Αυτό όμως σημαίνει ότι οι Λίβυοι θα βρεθούν αντιμέτωποι με μία ακόμα πρωτόγνωρη και εξαιρετικά επώδυνη κατάσταση, δηλαδή θα βρεθούν χωρίς τις παροχές που είχαν από το καθεστώς Καντάφι, οι οποίες τους εξασφάλιζαν δουλειά και το, μακράν, υψηλότερο βιοτικό επίπεδο από όλες τις χώρες της περιοχής. Εξ άλλου, θα πρέπει να αναμένεται ότι οι νέες πετρελαϊκές συμφωνίες που θα υπογράψει η όποια κυβέρνηση της Λιβύης με τις ξένες πετρελαϊκές εταιρείες θα είναι λεόντιες, προφανώς ως ανταπόδοση της βοήθειας που προσέφεραν οι δυτικές χώρες στους εξεγερμένους.

Όμως, αν και τα προβλήματα αυτά είναι εξαιρετικής σημασίας, αυτήν την στιγμή φαίνονται πρωθύστερα. Ο πόλεμος εναντίον του καθεστώτος Καντάφι τελείωσε με την νίκη εξεγερμένων, που πλήρωσαν βαρύ φόρο αίματος σε έναν αδιάστακτο ηγέτη. Όμως το τέλος που του επιφύλαξαν αμαυρώνει αυτήν την νίκη, μια και ο αποτρόπαιος θάνατος του προσβάλει κάθε ανθρώπινη αξία και κάθε ηθική. Έτσι, η «επόμενη ημέρα» για την Λιβύη έφθασε, γεμάτη προβλήματα, ανταγωνισμούς, αντιφάσεις και κινδύνους για την χώρα, που συνεχίζει μέχρι και σήμερα να σπαράσσεται από έναν ατελείωτο εμφύλιο πόλεμο. Έναν πόλεμο που έχει διαλύσει τις κρατικές δομές της Λιβύης, μετατρέποντας την σε πεδίο σύγκρουσης ενόπλων ομάδων και ο οποίος απειλεί να οδηγήσει στην διάσπαση της στα τρία τμήματα από τα οποία αποτελείται, δηλαδή την Τριπολίτιδα, την Κυρηναϊκή και το Φεζάν. Μία τέτοια εξέλιξη, όμως ενέχει πολλαπλούς κινδύνους για ολόκληρο το υποσύστημα του Μάγκρεμπ, το οποίο βρίσκεται σε μία ασταθή ισορροπία, αλλά και για το γειτονικό υποσύστημα της υποσαχάριας Αφρικής, το οποίο στην πραγματικότητα βρίσκεται υπό τον έλεγχο τρομοκρατικών ισλαμικών ομάδων και εγκληματικών συμμοριών.

ⁱ Le Monde 24/02/2011

ⁱⁱ Le Monde 25/02/2011